

FINNSAM information

Nr 4
2020

Medlemstidning för FINNSAM - Finnbygder i samverkan

ISSN 2000-9399

Om FINNSAM-information

Syfte med medlemsbladet

FINNSAM information är ett medlemsblad som ges ut fyra gånger per år till medlemmar i föreningen FINNSAM - Finnbygder i samverkan. Syftet med medlemsbladet är att ge medlemmarna möjlighet att ta del av aktuella rapporter, protokoll, nyheter och konferensinbjudningar.

Ansvarig utgivare

Maud Wedin, Falun, Ordförande i FINNSAM

Medlemstidningen ISSN är 2000-9399

FINNSAM:s organisationsnummer är 802429-6108.

Redaktion

Anita Österman
Timbonäs 140
SE-686 98 Gräsmark
Telefon +46 70 604 65 57
anita_osterman@hotmail.com

Hans Bergström
Övre Stortorpet, Långvak
SE-671 92 Arvika
Telefon +46 70 292 22 25
hans.bergstrom@textra.se

Om redaktörens uppdrag

Redaktörens uppdrag är att sammanställa material från föreningsmedlemmarna. Nästa FINNSAM-information kommer ut i april månad. Vill du ha med något i nästa nummer så är manusstopp den 15:e mars.

Medlemsavgift

Medlemsavgiften är 100 NOK/SEK för enskild person och 300 NOK/SEK för institution/organisation.

Betala din medlemsavgift senast 31 januari.

Om avgiften inte är betald senast 30 juni, stryks du ur medlemsregistret.

Glöm inte bort att ange din e-postadress.

Sverige

Plusgironummer 646 27 77-1

Norge

Bankkontonummer: 1830.33.22104, Grue Sparbank.

FINNSAM- information nr 4, 2020

Innehåll

Om FINNSAM	3
FINNSAM:s styrelse 2019/2020	3
Konferens i	
Gottlunds fotspår hösten 2021?	4
En del av Finnskogen	4
Boktips	5
Spettungen, Lekvattnet, Värmland, Världen	5
Vindkraften ett hot mot Finnskogens leder	6
Raspresk på Finnskogen	6
Bibliografiprojektet	6
Social distansering	7
Ny kartutgåva	7
Finska bastutraditionen ett världsarv	8
Finnsams vinterkonferanse i Oslo 5. - 7. mars 2021	9
Det skogsfinska filmprojektet	10
FINNSAM:s vårkonferens i Filipstads bergslag 28-30 maj 2021.	11
Välkommen till en FINNSAM-helg i Kolmården 12-13 juni 2021!	13
Välkommen till FINNSAM:s 15 vinterkonferensi Fagerudd 3-5 mars 2023!	15
Det skogsfinska kulturarvet	16
Ny bok	16
Åringsdatering av byggnader på Trysil Finnskog	17

Några ord från redaktörerna

2020 går inte till historien som ett av de mest glädjefyllda åren i FINNSAMs historia. Både vår- och höstkonferensen blev inställda på grund av Coronapandemin och av samma orsak kunde inte heller något årsmöte hållas. I detta nummer av tidningen finns följaktligen inga konferensrapporter eller protokoll, men däremot så bjuder vi läsarna på en liten aptitretare när det gäller kommande konferenser.

Om bara vaccinet och restriktionerna gett önskat resultat så hoppas vi att vi kommer att kunna träffas i Filipstad i slutet av maj, och blir det inte då så hoppas vi på att konferensen i Gottlunds fotspår i september ska bli av i alla fall.

Anita o Hans

Om FINNSAM

FINNSAM bildades 1992 för att underlätta samarbete, forskning mm kring finnskogsaktiviteter. Nätverket är öppet för alla som är intresserade av skogsfinnarnas kultur och historia.

FINNSAM arrangerar årligen en vår- och en höstkonferens där finnskogsområden är värdar. FINNSAM-medlemmarna får därigenom lära känna olika finnskogsområden i Sverige eller Norge. Vanligen arrangeras årligen även en vinterkonferens med arkiv- eller ämnestema. Regelbundet skickas medlemsbladet FINNSAM-info med aktuella rapporter, protokoll och nyheter.

FINNSAM håller också i olika projekt innefattande litteratur, byggnader, släktnamn, släktforskning, informationsfilm, bibliografi och mycket annat. Mer information om FINNSAM hittar du på www.finnsam.org.

FINNSAM:s styrelse 2019/2021

Ordförande

Maud Wedin, Bergalid 3, SE-791 32 FALUN
telefon: 070-692 28 64,
e-post: maud@finnbygden.se

Vice Ordförande

Jan-Erik Björk, Sjögrässtigen 4
531 73 KÄLLBY, telefon: 072-320 01 80
e-post: janne.bjork1@telia.com

Kassör

Anette Norberg, Västra Vargträsk 13, SE-921 92
LYCKSELE, telefon: 076-763 20 15
e-post: anette@vargtrask.one
Anette är även ansvarig för medlemsregistret.

Sekreterare

Tor Eriksson, Västra Nobelgatan 22, SE-703 55
ÖREBRO, telefon: 019-14 05 08, 070-823 44 25,
e-post: hummelgruvan1970@gmail.com

Ångermanland-Södra Lappland

Ordinarie: Maarit Kalela Brundin, Innertavle 381,
SE-905 96 UMEÅ, telefon: 070-527 92 73
e-post: maaritkalelabrundin@gmail.com
Suppleant: Tord Eriksson, STOCKHOLM
e-post: tord@kth.se

Mellannorrland

Ordinarie: Maud Wedin, adress se ovan
Suppleant Linda Blied, ÅBY
e-post: linda.blied@gmail.com

Gävle-Dala/Orsa

Ordinarie: Maths Östberg, V. Ösavägen 40, SE-822
40 ALFTA, telefon: 070-566 01 68
e-post: info@finnskogsmuseet.se
Suppleant: Eva Jernqvist, DELSBO
e-post: eva.jernqvist@gmail.com

Bergslagen

Ordinarie: Tor Eriksson, adress se ovan
Suppleant Kenneth Norrgrann, VÄSTERÅS
e-post: zinda@hotmail.se

Närke-Tiveden

Ordinarie: Lena Gribing, Anderstorp, SE-695 94
FINNERÖDJA, telefon: 070.231 77 15
e-post: lena.gribing@gmail.com
Suppleant: Yvonne Johansson, LAXÅ
yvonne_johans51@hotmail.com

Värmland

Ordinarie: Anita Österman, Timbonäs 140,
SE-686 98 GRÄSMARK, telefon: 070-604 65 57
e-post: anita_osterman@hotmail.com
Suppleant Niclas Persson Tenhuinen, TORSBY
e-post: klemmetan@telia.com

Norge södra Finnskogen

Ordinarie: Birger Nesholen, Gjeterudsvegen 76,
NO-2260 KIRKENÆR, telefon: +47-900 29 447
e-post: birger@skogfinnskogsmuseum.no
Suppleant Jan Myhrvold, GJERDRUM
e-post: jan@fennia.nu

Norge norra Finnskogen

Ordinarie: Asgeir Lindberget, V. Strætåsvegen 241,
NO-2435 BRASKEREIDFOSS
telefon: +47-977 00 670
e-post: asgeir.l@gmail.com
Suppleant: Vakant

Konferens i Gottlunds fotspår hösten 2021?

Parstugan i Mattila som den såg ut innan den förstördes av branden den 17 oktober 2020

Det är som alla förstår väldigt svårt att planera några aktiviteter inför år 2021. Men skulle det trots allt vara möjligt att hålla en konferens under hösten så har styrelsen i Solør-Värmland finnkulturförening tänkt föreslå FINNSAMS styrelse detta upplägg:

Datum: 3 – 5 september 2021

Plats: Mattila i Östmark. I Mattila finns 210 bäddar fördelat på 34 boenden, mestadels stugor. Där finns flera boendeanternativ – nya moderna stugor, äldre timmerstugor, lägenhet samt rum i härbre. Gemensamt för alla boendeanternativ är att de är gemytliga med rustik karaktär.

En del av Finnskogen

Söker du en plats för rörelse, avkoppling, dialog och berättelser? Vi erbjuder en vistelse som berikar dig till både kropp och själ. Vi erbjuder bra boende, mat och stora möjligheter till rörelse och upptäckter året runt. Vi har skidspår, vandringsleder och cykelleder, alla med möjlighet att stanna till och ta del av kulturen och naturen. Vill du upptäcka mer av finnskogsmystiken och kulturen så kan vi visa dig på flera alternativ. Bland annat kulturreseptatet Juhola Finngård, Jussi Kajsas boplatz och livshistoria eller den förundransvärda "Vita Stenen" i Mattila.

Vi värnar om hela Finnskogen och bidrar till att den stärks, bland annat genom att dokumentera berättelser, vårda unika kulturella platser, skydda naturvärden, stärka identiteten med en flagga samt stödja och arbeta för en världsarvsansökan. Mattila är en plats där då, nu och framtid möts och skapar personliga perspektiv. Välkommen att upptäcka vad Mattila kan göra för dig! (texten hämtad från hemsidan)

Efter att inkvarteringen och lunchen är avklarad på fredag följer några föreläsningar på plats och därefter en gemensam vandring till ett eller flera av de intressanta platserna i närområdet.

Under lördagen blir det en resa med buss runt sjön Rögden, där vi besöker flera av de platser som har anknytning till den vandring CA Gottlund gjorde 1821. Under kvällen bjuds det på underhållning efter den gemensamma middagen.

Söndagen inleds med föreläsningar efter frukosten och konferensen avslutas med FINNSAMS höstmöte.

Boktips

Nagguskogen

Nagguskogen

Blandad information om Sörnaggen-Valsjön och omkringliggande gårdar och byar

Edgar Lycksell

Under de år (1999-2008), som vi bodde på Valsjön, samlade vi på oss en hel del historiskt material som bara blivit liggande i pappershögar och som datafiler på våra datorer. När vi började rensa i våra hyllor och blev påmind om materialet, bl.a. en mängd bilder, tyckte jag att materialet borde sammanställas på något sätt. Jag beslutade mig då för att göra det i form av denna bok i A4-format. Ingen nämnvärd ny forskning är gjord, utan det är rätt och slätt bara ett försök till en ordnad sammanställning av det mesta av det material vi har.

Materialet omfattar i första hand Sörnaggen-Valsjön och området däromkring, bl.a. gårdarna Östomsjön (Tigers), Nyskogen, Stagelåsen och Betlehem. När det gäller livet i området på 1900-talet har vi fått en hel del berättat av personer vi träffat och som levde där när det begav sig. Av dessa vill jag framför allt nämna Bruno Frank men även Tage Deborg, Wilhelm Hammarström, Majvor Wiklund och Karin Sjödin.

Nagguskogen var den benämning som användes under 1500-, 1600- och 1700-talen om skogsområdet i Ljusdals och Hassela socknar längs gränsen mot Torps och Stöde socknar i Medelpad. Före 1600-talet var det i stort sett obebott. Här fanns på sin höjd några mindre fåbodvallar inte särskilt långt från bondbyarna nere i de större dalgångarna längs Ljungan i norr och Svågan/Hennan i söder. Här uppe finns också spår av myrmalmsframställning, faktiskt så tidigt som från 600-talet (Saxen), men framför allt från 1500-talet, då järn behövdes till vapensmedjorna i Sundsvalls-trakten.

De inledande bosättningarna här var svedjebrukande finnar som kom hit runt sekelskiftet 1500/1600. Ett bebyggelsecentrum blev just området runt dagens Sörnaggen och Valsjön. Bokens pris är 200 kr plus porto och emballage 60 kr. Jag tar emot beställningar på e-post, telefon eller PM på Facebook.

E-post: edgar@edgars.se

Telefon: 070 591 02 83

Spettungen, Lekvattnet, Värmland, Världen

Gunvor Waller, Nils Börjeson

BoD - Books on Demand, 25 nov. 2020 - 336 sidor

Off grid i trehundra år, utan väg, men med expertkunskaper om att leva i och av skogen och med en unik byggnadsteknik som gav dem hus som höll dem varma i den kallaste vinter, så levde släkterna på finnhemmanet Spettungen. Och nu låter det som om jag talar om någon sorts eremiter. Så var det inte alls. De var aktiva samhällsmedborgare med ett rikt kontaktnät. Kvinnor och män bröt mark tillsammans. Livet på Finskogen var speciellt men svårigheterna var desamma som drabbade alla invånare i Sverige: vädret, farsoterna, de fasansfulla missväxterna och krigen. Mina förmödrar och förfäder och alla de andra som bodde på Spettungens elva gårdar förde kunskaperna vidare tills de nedvärderades och slutade vara stolta över sitt arv. Tiden när jag satt och arbetade med Spettungens historia råkade sammanfalla med Corona-pandemin. Efter ett tag blev det mer och mer tydligt för mig att det som var svårt förr i tiden inte var att hämta ved och vatten, att tvätta i älven och tillverka allting själv. Det praktiska fixade man. Det svåra var osäkerheten, det oväntade. De hade inget skyddsnät. De var i helt händerna på det opålitliga, härjande sjukdomar, väder och överhetens föränderliga beslut. Ingen människa lever förr i tiden. Vi lever alla i den modernaste av tider.

Gunvor Waller

Vindkraften ett hot mot Finnskogens leder

I föreningen Finnskogsriket planeras nu en åttonde upplaga av vår populära topografiska karta. Vid fältkontroll på Hanebo Finnskog har uppdagats hur vindkraftverkens riskzoner påverkat Hälsingeledens sträckning, så att den inte längre går förbi Hårgabodarna (varsam avverkning för att återskapa vallen i Ljusnan 2013-02-02). I stället för den gamla fåbodstigen/kulturstigen vidare mot Mårdnästorp går Hälsingeleden nu en dryg kilometer på bilväg och ytterligare 1 km i obanad låglänt terräng, där det aldrig funnits någon stig.

Vid Svabensverk har föreningen med stor ideell insats och stöd från Skogsstyrelsen resp. Leader Utveckling Hälsingebygden som leder för MTB och vandring iordningställt och skyltat de cykelstigar om 17 resp. 7 km, som Kopparfors anlade 1928. Om vindkraftprojektet med 8 verk helt invid lederna lagligförklaras trots en mängd överklagningar, omöjliggör det av allt att döma ledernas fortlevnad. Man kan t.ex. ej flytta på gamla kulturstigar.

Vindkraft kan näppeligen ses som en tvåparts win-win-situation för lederna.

Maths Östberg, ordf. Finnskogsriket

Bibliografiprojektet

Det skogsfinnska bibliografiprojektet fortsätter att komplettera databasen på Internet med ytterligare finnskogslitteratur. I dagsläget finns drygt 17.000 poster på hemsidan (www.finnsam.org/bibliografi)

Skogsfinnsk bibliografi

Fritextsökning	Författare
Vid sökning i fritextfältet ovan kan man blanda t.ex. författarnamn och ord ur en titel. Det sker automatiskt en kombinationssökning mellan orden.	Titel
Vid en sökning i de olika fälten till höger sker en kombination mellan sökrorden i fälten, om två eller flera fylls i.	Personer
Sök	Signum
	Ämnesord

Raspresk på Finnskogen

På norska Finnskogen och i nordligaste Värmland är raspresk en väl dokumenterad och traditionsrik maträtt. Det som mest liknar i Sverige är rårakor och raggmunk. Maträtten är gjord av raspad potatis och salt, men har inget mjöl som raggmunken. Grovleken kan varieras och själv river jag i lite morot ibland för att variera smaken.

Ordet resk kommer från rieska, det finska ordet för bröd. När folket på Finnskogen efter viss tvekan började odla och äta potatis, ersattes nävgröten på många håll av raspresk. Man fortsatte vara självförsörjande så långt man kunde. Lingonsylt serverades alltid till och stekt fläsk så sant det fanns att tillgå.

Raspa potatisar på vanligt rivjärn, beräkna två normalstora potatisar till varje resk. Forma gärna massan till runda bullar så de är lätta att hantera och krama ur huvuddelen av vätskan. Stek bacon. Jag räknar ett paket per portion, men en del tycker det är för mycket. Minst ett halvt i alla fall. Spar fett och smeta ut potatismassan så jämnt du kan. Stek raspreskarna i fett till de blir vackert, svagt brunmönstrade på värmesteg 8 av 10. Jag använder rapsolja i tillägg, för lägre kalori-intag kan man med fördel använda bara rapsolja. Reskarna i pannan går utmärkt att vända i luften.

Servera med lingonsylt till. Jag dricker gärna en stout till, alkoholsvaga alternativ finns. När barnen ska äta första gången, förbered dem på att det inte är pannkaka, utan påminner något om potatisbullar i smaken. Smaklig måltid!

Bo Hansson

Social distansering

Det som numera kallas social distansering är väl egentligen inget nytt.

Av olika orsaker har människor genom tiderna ibland funnit det nödvändigt att ha ett betryggande avstånd till sin nästa.

Genom de ”rådande omständigheterna”, som det numera heter, är företeelsen i våra dagar på ett särskilt sätt ett allmänt behov i samhället. Jag kommer att tänka på det CA Gottlund berättar i avsnittet om Malungs finnmarker (kapitel VII) i 1817 års dagbok. Han tar vägen in på värmlandssidan, via Nain som enligt Gottlund togs upp av Per Pålsson Hakkarainen. I det följande refererar jag Gottlunds egen berättelse, så som han själv delger oss den, och lämnar den kritiska granskningen därhän. Oavsett om det som beskrivs är i allt sant eller ej, är det i alla fall sant att Gottlund berättar så här.

Hakkarainens etablering som nybyggare var inte helt okomplicerad. Som så många andra skogsfinnar slog han sig ned i ett gränsland. Det var ju bara det att just den plats han valde var föremål för både dalkarlars och värmlänningars intresse.

De rior han byggde för att ta tillvara den första rikliga skörden av svedjeråg brändes ned, inte bara en, utan två gånger, av bönder från de två landskapen. Men Hakkarainen gav inte upp för det. Han gick till kungs för att berätta om sin belägenhet och få besittningsrätten reglerad genom ett nedsättningsbrev. Allt avlöpte väl. Förutom att han fick ta emot sitt kungabrev avkunnades även ett domslut som gav honom rätt att förfara på samma sätt mot sina veder sakare som de gjort mot honom. Turen till Stockholm gav också ekonomisk utdelning: Hakkarainen blev rikligt belönad för sitt rådiga handlande då han såg till att en upphittad penningbörs återbördades till ägaren.

Väl tillbaka på hemtrakten valde han att låta nåd gå före rätt. Den kronolänsman som han höll ansvarig för dåden slapp undan med en tunna salt och en kjortel i färgat tyg till Hakkarainens hustru. Huset som bränts ned byggdes åter upp. Det fanns delade meningar om det gjordes av dem som anstiftat mordbranden eller av Hakkarainen själv.

Och här kommer den sociala distanseringen in: det var glest mellan finntorpen i trakten på den här tiden. En av de närmaste grannarna var finnen i Sundsjön, 2½ mil från bosättningen i Nain. Det var dock alltför nära för att vara i sundsjöfinnens smak. Han bestämde sig för att göra något radikalt åt saken. När de möttes vid Råda kyrka bjöd han hem Hakkarainen

till sig, med baktanken att det skulle yppas något-tillfälle att ta honom av daga.

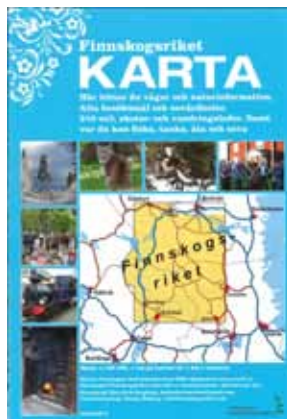
Alla försök misslyckades dock. Hakkarainen var alltför stark och vaksam. Sina kroppskrafter skulle han behålla långt upp i åren. När hans likaledes urstarka söner roade sig med att lyfta en kvarnsten med en hävstång, greppade Hakkarainen stenen med en hand och bar bort den, för att den inte skulle fördärvas.

Etableringen i Nain blev trots den kärva starten lyckosam. Sju söner och ett antal döttrar föddes i gården och Hakkarainens efterkommande spred sig med tiden vida omkring i finnbygderna. Som nyanländ till Nain hade han i en dröm fått sitt framgångsrecept: om han hjälpte dem som kom till honom över sjön, skulle det aldrig saknas bröd i hans hem.

Så långt Gottlund. Sensmoralen av detta blir kanske att hemmanets bästa grund är givmildhet. Och att ett lämpligt avstånd lättast upprätthålls genom ett fridsamt och vänligt liv.

*Eva Jernqvist, Delsbo
(med anor från Sundsjön i släkten)*

Ny kartutgåva

Nu finns den 8:e utgåvan av vår topografiska karta

Som medlem kan Du köpa den för 60:- + porto 22:- genom att betala 82:- till vårt plusgiro 253152-3, Finnskogsriket. Det går också att köpa till medlemspris på Finnskogsmuseet eller av undertecknad, men det priset kan ej begäras av andra återförsäljare, som har 120:- som riktpreis. Kontakta mig, om Du vill vara återförsäljare!

Kartbilderna är främst förändrade, i och med att det nu finns 229 vindkraftverk på kartan med tillhörande infrastruktur i form av vägar och kraftledningar... - Å andra sidan har 14 naturreservat tillkommit, främst på dalasidan. Envikens hbf jobbar aktivt med leder, och några har där tillkommit. I övrigt är kartbilderna kompletterade med diverse olika objekt, t.ex. två orivna kolmilor (förolyckade kolare?), fler fångstgropar, jättestekar samt reviderat vägsystem.

Maths Östberg, 070-566 01 68, info@finnskogsriket.com

Finska bastutraditionen ett världsarv

Bastutraditionen från Finland valdes till Unescos lista över immateriella kulturarv

Bastutraditionen är Finlands första element på Unescos lista över mänsklighetens immateriella kulturarv. Finland ratificerade år 2013 Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet. Museiverket ansvarar för verkställandet av avtalet i Finland.

Den finländska bastutraditionen nominerades till Unescos förteckning över immateriella kulturarv vid den mellanstatliga kommitténs möte 17.12.2020. Museiverket har på Finlands mandat åtagit sig att tillsammans med bastusällskap och övriga aktörer som främjar bastukulturen jobba för att den finländska bastutraditionen lever vidare och för att synliggöra dess betydelse som en del av våra seder och bruk samt vårt välbefinnande.

”Samtidigt innebär upptagningen av bastutraditionen på Unescos lista synlighet för det levande immateriella kulturarvet som är en del av vår vardag och fest. Utnämningen medför ansvar för både bastuaktörer och staten att skydda traditionen, påminner specialsakkunnig Leena Marsio från Museiverket.

Uppvärmningen av bastun, bastuseder och -traditioner samt bastun i sång, myter och berättelser är en del av detta levande immateriella kulturarv. Bastuns livskraft är nu på topp: nästan 90 procent av finländarna går i bastun en gång i veckan. Populariteten återspeglas också i antalet bastur: det finns cirka 3,2 miljoner bastur i Finland. Traditionen förs vidare i familjer såväl som i otaliga aktiva bastusällskap.

”Att bastutraditionen tas upp på Unescos lista är resultatet av bastusällskapens långsiktiga arbete. Alla finska bastubadare kan vara stolta över Unescos beslut!”, tillägger Marsio.

Bastusällskapen får stöd

Som en del av ansökan till Unesco har bastusamfundet identifierat ett antal skyddsåtgärder med vilka man vill stödja bastutraditionens livskraft. För att stödja dessa åtgärder har man bildat en Bastukrets: ett nätverk av bastuoperatörer som är öppet för alla. Den 9 december 2020 beviljade Museiverket ett bidrag åt Finska Bastusällskapet för att starta Bastukretsens verksamhet. Bidraget tas från medel som är avsedda för samarbets- och utvecklingsprojekt inom ramen för konventionen om det immateriella kulturarvet.

Dessutom förbereder Museiverket som bäst ett särskilt rättsligt skydd för tre offentliga bastur. Dessa bastur är Kotiharju bastu och Bastun Arla i Helsingfors samt Rajaportti bastu i Tammerfors.

Bakgrund: Unescos konvention och förteckningar

Finland ratificerade år 2013 Unescos, alltså Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), konvention för skydd av det immateriella kulturarvet. Museiverket ansvarar för verkställandet av avtalet i Finland. Undervisnings- och kulturministeriet ansvarar för genomförandet och övervakningen av avtalet gentemot Unesco.

Med avtalet främjar man bevarandet av det immateriella kulturarvet och synliggör människors, samhällens eller grupperns olika kulturella traditioner. Immateriellt kulturarv kan till exempel vara muntlig tradition, scenkonst, sociala seder, ritualer och firande, eller kunskap, färdigheter och praxis om naturen och universum.

Avtalet innebär också att kulturarvet ska förtecknas, både nationellt och internationellt. Unesco upprätthåller två listor över det immateriella kulturarvet samt ett register över god praxis. Med hjälp av listorna vill man ge synlighet åt det levande kulturarvet och dela god praxis mellan länder. För tillfället innehåller Unesco listorna totalt 549 element från 127 länder. Bastutraditionen är en av den 50 ansökningar som för närvarande väntar på behandling i det pågående Unesco-mötet.

Finlands nästa nationella ansökan gäller fioltraditionen i Kaustby. Finland har också tillsammans med de övriga nordiska länderna nominerat den nordiska klinkbåtstraditionen. Beslut om båda väntas komma i december 2021.

För mer information

Specialsakkunnig Leena Marsio, leena.marsio(at)museovirasto.fi, tfn +358 2953 36017

Mirva Mattila, kulturråd, undervisnings- och kulturministeriet, mirva.mattila(at)ainedu.fi, tfn +358 2953 30269

Ritva Ohmeroluoma, Finska Bastusällskapet, ritvaohmeroluoma(at)gmail.com, tfn +358400109 021

Finnsams vinterkonferanse i Oslo 5. - 7. mars 2021

Konferansen er instålld men kan frhopningsvis gjennomfras i mars 2022

Axel Gottlund på Finnskogen 1821-2021

Program:

Fredag 5. mars:

Sted: Hotell i Oslo sentrum

1600-1615 Åpning

Praktiske orienteringer

1620-1650 Norge på begynnelsen av 1800-tallet skisse over hoveddragene i situasjonen i Norge de frste par tiårene av 1800-tallet, som en forståelsesramme for Gottlunds skildringer

Lars Løberg, Finnsam

1650-1710 Hvem var Carl Axel Gottlund?

En kort innføring om hvem han var

Jan Myhrvold, Finnsam

1710-1730 En kort orientering om Finnsam

for deltagere som ikke kjenner Finnsam så godt

Jan Myhrvold, Finnsam

1730-1745 Pause

1745-1900 Arbeidet med skogfinske kulturminner i Øst-Norge utenom Finnskogen de seinere ra.

1745-1810 Finnemarka eller Finneplassen

Ellen Anne Pedersen, Viken fylkeskommune

1810-1835 Byantikvaren i Oslos utgravinger på Finnerud i Nordmarka

Silje Hauge, Byantikvaren i Oslo

1835-1900 Skrukkelia som kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse

Marianne Johansson og Reidun Aasheim, Viken fylkeskommune:

19.30: Middag på spisested i Oslo sentrum

Lrdag 6. mars

Avreise fra Oslo sentrum kl. 0830 med rutebuss til Bygdøy

0900-1400 Sted: Norsk maritimt museum, Bygdøy

0900-0930 Norsk maritimt museums samling av stokkebåter – geografi og kronologi

Pål Nymoen, Norsk maritimt museum

0930-1000 Kattissene i Nøklevann i Østmarka i Oslo

Sven Ahrens, Norsk maritimt museum

1000-1030 Pause

10.30-1100 Skogfinnene i Sørkedalen og Nordmarka

Trygve Christensen, Sørkedalen

- 1100-1130 Norsk etnologisk gransking – hva kan en finne der om dagliglivet i Norge? Hvordan kan en bidra, om nettsiden www.minner.no
Ingunn Holm, Finnsam
- 1130-1200 Pause
- 1200-1230 Sølvs-katten i Norge i 1816 – var det noen fra Finnskogen som betalte? sølvs-katten som person alhistorisk og kulturhistorisk kilde
Lars Løberg, Finnsam
- 1230-1300 Samlingene til Institutt for sammenlignende kulturforskning – hva kan de fortelle om skog finnene og Finnskogen?
Ingunn Holm, Finnsam
- 1300 Lunsj på Norsk maritimt museum
- 1400 Avgang til Norsk folkemuseum
Omvisning i den skogfinske røykstua på Norsk folkemuseum. Hvis gruppa må deles kan halvparten se den norske røykstua fra Vestlandet først, og så kan vi bytte. Ev. hvis vi er heldige og får gode kontakter kan vi jo håpe på mulighet til å se noen skogfinske gjenstander.
- Tilbake til byen med rutebuss ca. kl. 16. fra Norsk folkemuseum, ev. kan noen ta båten hvis den går Fritid
Middag på spisested i Oslo sentrum

Søndag 7. mars

- Avreise fra Oslo sentrum kl. 0830 med trikk eller T-bane til Frognerparken/Majorstua
- 0915-1400 Sted: Oslo bymuseum i Bernt Ankers gamle lystgård, Frogner hovedgård Fokus på Bernt Anker og Gottlund
- 0915-1015 Om Bernt Anker og Anker-familien, ev. noe om det Ankerske fidekomiss
Geir Thomas Risåsen, Norsk folkemuseum
- 1015-1100 Carl Axel Gottlunds politiske rolle på den norske Finnskogen og hans rolle i forbindelse med tvangsauksjonen etter det Ankerske fidekomiss
Niclas Persson Tenhuinen, Finnsam
- 1115-1130 Praktiske orienteringer fra Finnsams styre, og avslutning av konferansen
- 1130 Omvisning på Frogner hovedgård, med fokus på Bernt Anker
- 1300 Lunsj

Ingunn Holm

Det skogfinska filmprojektet

Inom kort lägger vi upp den nya informationsfilmen *Skogsfinnarna – Kulturarvet i Gävleborg* på FINN-SAMs videoarkiv (www.finnsam.org/videoarkiv).

Filmen presenterar olika finnskogsområden i Gävleborgs län där vart och ett av dem ger oss pusselbitar för att visa en nyanserad bild av den skogfinska mångfalden, särprägel och skogsfinnarnas avtryck genom historien i Gävleborg.

Senare under 2021 färdigställer vi även filmen *Skogsfinnarna – Kulturarvet i Västernorrland*.

Maud Wedin, projektledare för det skogfinska filmprojektet.

Bosjöhyttan, en av finnehyttorna i Filipstads bergslag. Foto av Tor Eriksson.

FINNSAM:s vårkonferens i Filipstads bergslag 28-30 maj 2021.

Beroende av restriktioner angående Corona kan konferensen eventuellt skjutas upp till våren 2022

När vi nu efter fem år återvänder till Bergslagen anordnas FINNSAM:s vårkonferens i östra Värmland. I Filipstads bergslag var skogsfinnarna flitigt engagerade i bergshantering, vilket framgår av att här förekommer ett antal finnehyttor. En av dem är Bosjöhyttan, vilken vi kommer att besöka under konferensen. Lika välbevarad är inte Dalkarlssjöhyttan, men den är likväl värd ett besök. Hit upp åker vi med bussen på lördagen.

Föreläggningen sker i Gammelkroppa skogsskola & konferens som är belägen mitt i den värmländska vildmarken vid sjön Yngens utlopp. Här finns Sveriges minsta högskola, vilken examinerar 25 skogstekniker vartannat år. Gammelkroppa ligger 14 kilometer öster om Filipstad. Här finns en av traktens äldsta hyttor, upptagen i jordeboken från år 1540.

Preliminärt program:

Fredagen 28 maj

10.30 Registrering och inkvartering på Gammelkroppa skogsskola & konferens.

11.30 Lunch i Gammelkroppa med lite information om skogsskolan.

12.30 Jan-Erik Björk presenterar skogsfinnarnas bosättning i Filipstads bergslag.

13.30 Bo Eriksson belyser Skäfthöjdens ria i Gåsborns socken, den enda rian i östra Värmland.

14.00 Linnéa Skog, Länsstyrelsen i Dalarnas län, berättar om framtiden för Telningsbergs ria, Grangärde socken.

14.30 Eftermiddagskaffet serveras före avfärden ut i bygden.

15.00 I egna bilar samåker vi till trakten runt Bosjön på Filipstads södra bergslag.

15.30 Vi delar upp oss i två grupper; Grupp 1 besöker först Kärn bergsmansgård från slutet av 1700-talet, där ägarna Birger och Viola Jansson tar emot oss. Gården är välbevarad och omgiven av ett ålderdomligt odlingslandskap. Historiskt har Kärn varit knuten till Bosjöhyttan, och den är ett gott exempel på järnhanterings förmåga att bryta bygd. Grupp 2 inleder vid Bosjöhyttan, där Fredrik Carlstedt presenterar hyttans historia från ett föredrag han har haft.

16.45 Grupperna växlar plats.

18.00 Bilarna fortsätter till byn Gräs, som ligger i Sunnemo socken, Hagfors kommun.

18.30 Gräs Bygdegårdsförening serverar nävgröt med stekt fläsk i bygdegården. Vi får även höra "stigfinnaren" Jarl Henrixon berätta om Finnvägen mellan Gräs och Bosjön. En del platser längs vägen har skogsfinsk anknytning.

20.00 Bilarna vänder åter mot Filipstads bergslag och Gammelkroppa.

21.00 Återkomst till skogsskolan, där våra sköna bäddar väntar på oss.

Lördagen 29 maj

07.30 Frukosten serveras i matsalen.

08.30 Jan Kruse föreläser översiktligt om bergshandlingen i Filipstads bergslag.

09.15 Torgny Låås redogör för finnehyttorna i Filipstads norra bergslag.

09.45 Maths Östberg berättar om finnehyttorna i Filipstads södra bergslag.

10.15 Kaffetåren intas innan vi ger oss av ut på skogen.

10.45 Vi går ombord på Filipstad Buss, som tar oss upp till Dalkarlssjön.

11.45 Via Persberg, Långban och Lesjöfors når vi Sjösta minneskulle och Suder-Mattesstatyn. Mattes Simonsson var med och anlade Dalkarlssjöhyttans masugn. Här besöker vi statyn och beskådar utsikten över Dalkarlssjön. Peter Hellström och Torgny Låås blir våra ciceroner i omgivningen.

12.00 En promenad leder oss upp till Tithöjden, vilket är en avläggare till den finska bosättningen vid Sjösta.

12.45 Bussen rullar vidare mot utloppet av Dalkarlssjön, där spåren av finnehyttan kan skönjas.

Dalkarlssjöhyttan. Foto: Tor Eriksson

13.30 Bussen är framme på Nordmarks gruv & mineralmuseum, där Nordmarks hembygdsförening serverar lunch bestående av en matig soppa med smörgås.

14.15 Visning av Nordmarks gruv & mineralmuseum, där vi indelas i två mindre grupper. Här får vi ta del av 700 års utveckling av bergsbruk. Bland de tolv byggnaderna på museiområdet finns några från 1700-, och 1800-talet.

15.45 Färden går vidare till Skåltjärnshyttan, där hembygdsföreningen serverar kaffe på hembygdsgården. Här får vi även en visning av hembygdsgården och hyttruinen.

17.15 Turens sista besöksmål är Stöpsjöhyttan, vilken är väl värd ett besök.

18.00 Bussen för oss tillbaka till Gammelkroppa skogsskola & konferens.

18.30 Vi återkommer till Gammelkroppa, där vi förbereder oss för måltiden.

19.00 Middagen serveras i matsalen. Här kan vi umgås i lugn och ro medan skymningen faller.

Söndagen 30 maj

08.00 Frukostborden står dukade.

09.00 Åke Granberg skildrar bergsmannens liv och ekonomi under 1600-, och 1700-talen.

09.45 Torgny Låås tar oss med på en visuell tur till Omsjön och Lönnhöjden.

10.15 Kaffetåren serveras.

10.45 FINNSAM:s årsmöte.

12.30 Lunch i Gammelkroppa matsal.

13.30 Överkurs för dem som vill: Kulturminnespromenad runt skolans marker, där vi får ta del av platsens historia.

14.30 Var och en återvänder till sitt hem.

En formell inbjudan till konferensen kommer i nästa FINNSAM-Information! För frågor kan du kontakta Tor Eriksson, hummelgruvan1970@gmail.com, Västra Nobelgatan 22, 703 55 Örebro, 070-231 82 22.

På gården Arvidstorp i Skedevi socken finns en gammal loftbod kvar. Foto av Tor Eriksson, Örebro.

Välkommen till en FINNSAM-helg i Kolmården 12-13 juni 2021!

För något år sedan anordnades ett inledande seminarium på Fredagården i Getå i Norrköpings kommun för dem som ville lära känna området Kolmården lite bättre. FINNSAMs medlemmar samlades lördagen 26 och söndagen 27 oktober 2019, för att lyssna till föredrag och göra en utfärd i området. Vi besökte gårdar på landskapet Södermanlands sida av Kolmården.

Nu förflyttar vi oss till Finspångs kommun med utfärd i Östergötland. I detta landskap har FINNSAM aldrig tidigare haft någon samling. Seminariet avhålls lördagen 12 och söndagen 13 juni. Vi håller till på Finspångs Golfklubbs anläggning strax utanför samhället. Vi har kontakt med hembygdsföreningarna i trakten, och gör en utflykt med buss till några bosättningar i norra Kolmården. Boendet är i stugor, vilka är belägna intill ett mindre gravfält med bland annat några kvadratiske stensättningar. Detta är en typisk östgötsk gravform från äldre järnåldern. På söndagen avslutar de som vill vistelsen med ett besök i den helt unika Risinge gamla kyrka från 1100-talet. Här finns orörda kalkmålningar bevarade sedan 1400-talet och en medeltida bogårdsmur runt kyrkogården. Nu inriktar vi oss mer konkret på hur forskningen kring (skogs)finnarnas historia i Kolmårdenska bedrivs. Det är även angeläget att se finnarnas historia i perspektiv till hur omgivningen såg ut. Vad fanns före finnarna?

Preliminärt program för seminariet

Lördag 12 juni

11.30	Registrering och inkvartering på Finspångs Golfklubb, Viberga gård. Före måltiden studerar vi det lilla gravfältet.
12.30	Lunch, då vi bekantar oss med varandra.
13.30	Med buss färdas vi inom östgötadeln av Kolmården. Bussen stannar till vid Finnbråten, Finntorp, Arvidstorp med flera ställen. Kaffe serveras vid någon av hembygdsgårdarna i trakten.
18.00	Återkomst till Viberga gård.
19.00	Middagen avnjutes i trevligt sällskap. I samband med måltiden underhåller Willy & Moni Höglund oss med musik, vilken även består av allsång till kända melodier.
21.00	Ett enklare samkväm avslutar dagen.

Söndag 13 juni

- 08.00 Frukost ger energi för dagens övningar.
- 09.00 Vi samtalar om nuvarande kunskapsläge gällande finnarna i Kolmården. Vilken kunskap är önskvärd och hur kan den anskaffas?
- 10.00 Kaffe med smörgås serveras i mat salen.
- 10.30 Vi som är inställda på att aktivt arbeta med finnarna i Kolmården diskuterar projektets fortsättning.
- 12.00 Lunch som avslutar vistelsen på Finspångs Golfklubb.
- 13.00 Efter måltiden åker de som vill till Sankta Maria kyrka i Risinge. Här får vi en visning.

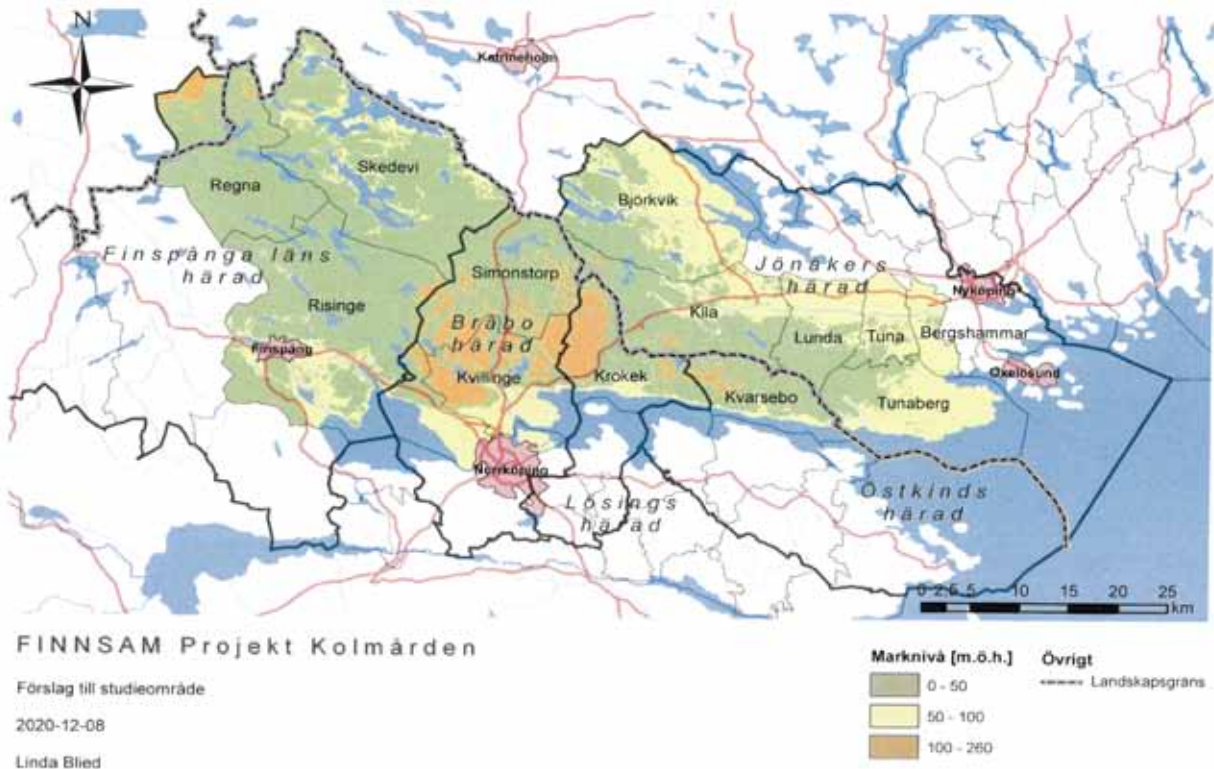
Efter kyrkobesöket avslutas samlingen med kaffe på Risinge hembygdsgård.

Inbjudan kommer ut med nästa FINNSAM-Information nr 1, 2021.

FINNSAM har även genom Linda Blied startat en facebook-grupp, FINNSAM Kolmårdsprojektet. Gruppen har 10 medlemmar, och vill du vara med här kan du kontakta Linda via facebook-sidan.

Kartan över studieområdets omfattning är uppdaterad. Den senaste versionen bifogas i denna FINNSAM-Information.

Tor Eriksson

Välkommen till FINNSAM:s vinterkonferens i Fagerudd 3-5 mars 2023!

Tema *Agrarhistoria – med skogsfinnen i fokus*

Svedjerågen står kvar på sina krakar på svedjan vid Linnés Hammarby i augusti 2020. Foto: Tor Eriksson.

Fredagen 3 mars samlas vi på Fagerudd Konferens, vilket ligger 5 kilometer söder om Enköping. År 1911 öppnade konditorn i Enköping, K H Lundevall sommarpensionatet Fagerudd. I mitten av 1980-talet blev det en konferensanläggning. Anläggningen ligger vackert långt in i en vik av Mälaren. Det är första gången som FINNSAM träffas utanför Enköping, Sveriges närmaste stad. Inom en tolv mils radie finns hela trettioåttio städer.

Konferensen anordnas i samarbete med två avdelningar på SLU, Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala; Avdelningen för agrarhistoria och Centrum för biologisk mångfald. Genom ett aktuellt forskningsprojekt vid CBM får vi veta mer om vilka möjligheter som finns för gamla spannmålssorter, som

svedjeråg i en framtida mer ekologisk odling. Några andra föredrag beskriver svedjebruket, kunskap ges om såväl kaskisvedjor eller lövskogssvedjor, som huuhtasvedjor eller granskogssvedjor. Även svedjebruk på norskt vis kommer att belysas.

Vid avdelningen för agrarhistoria ligger tonvikten på människorna i agrarsamhället. Detta passar oss väldigt bra när söndagen ägnas åt skogsfinnarnas olika slag av näringar. Kännedom får vi även om trakten bland annat genom en kortare utfärd med buss till några platser med finsk anknytning.

Preliminärt program finns, slutgiltigt presenteras i FINNSAM-information senare.

Tor Eriksson

Det skogsfinnska kulturarvet

Årsmötet 27 maj 2018 och höstmötet samma år, gav en arbetsgrupp i uppdrag att starta arbetet med att förnya "Det skogsfinnska kulturarvet". Boken gavs ut i 2.000 ex. 2001 och såldes snabbt ut. Under de följande 20-åren har mycket hänt både vad gäller tekniker och innehåll i den skogsfinnska forskningen och det anses viktigt att förnya eller uppgradera, som det ibland heter.

Vid årsmötet 2019 beslutades att avsätta ekonomiska resurser för redaktionsgruppens arbete. Både en administrativ och en organisatorisk grund har lagts för framdrift av projektet. De 18 aktuella författarna inbjöds till ett arbetsmöte i Örebro hösten 2019. Datum för inlämnande av material sattes till den 1/6 2020.

Detta var innan vi visste vad Covid-19 var för något och de berördas verklighet har blivit väldigt anorlunda mot vad man tänkt sig. Några har fått mer tid och andra har fått ohanterbara förutsättningar. Just nu är stoppdatum satt till den 28/2 2021. Två av de tänkta författarna har "kastat in handduken", sex av dem är inte klara, men jobbar på. Nästan 2/3 av artiklarna är klara. Det går idag inte att göra någon preciserad tidplan för det fortsatta arbetet.

En preliminär grundram för bokens upplägg finns sen 2019. En del rubriker låter lite teoretiska, men ska i första hand beskriva kapitlens innehåll, så de kan förändras på vägen.

Finnskogar och finnmarker

Expansion, migration och bosättning

Etnologisk forskningshistorik

Vilka var och är skogsfinnarna

Byggnadsskick

Det skogsfinnska livsmönstret

Immateriell kultur

Den skogsfinnska livsstilens förändring

Källorna till den skogsfinnska historien

Karta: Skogsfinnska bosättningar i Skandinavien

Har du funderingar, ideer eller ... , så hör gärna av er till oss i projektgruppen:

Stig Welinder stig.welinder@miun.se

Birger Nesholen fsk338@gmail.com

Maud Wedin maud@finnbygden.se

Bo Hansson boivar@live.se

Ny bok

Lars Lundin, Ett 200-årsminne av Carl Axel Gottlunds besök hos skogsfinnarna. – Lund, 2020, 143 s.

Finns att köpa från www.finnskogsmuseet.se för 230:-.

Maths Östberg, 070-566 01 68

Utdrag ur recension i Ljusnan 2020-09-11:

Gottlund vandrade i skogarna för 200 år sedan

...Gottlund-experten Lars Lundin, Järvsö, har nu kommit ut med en ny skrift om Gottlund, hans bakgrund och drivkrafter....

...Lars Lundin, Järvsö, har skrivit en mängd böcker om Carl Axel Gottlund ända sedan 1990-talet. För några år sedan utkom hans bearbetning av Gottlunds dagböcker 1808-1821 samt 1817-1821. Nu har han kommit ut med en betraktelse, "Ett 200-årsminne av Carl Axel Gottlunds besök hos skogsfinnarna". Här sammanfattar han Gottlunds liv och gärning och utgår från resan han gjorde i Värmland och de norska gränstrakterna under 1821.

Mycket finns med i tidigare böcker, men här får vi något av ett kondensat och ett variationsrikt porträtt av en mångfacetterad och framstående person.

Christina Busck

Årsringsdatering av byggnader på Trysil Finnskog

Det började med att en medlem i Tørberget Historielag fick höra av ägaren till Larsstua i Trysil att det skulle bli orimligt dyrt att få byggnaden åldersbestämd av Universitetet i Trondheim. Bolighuset som på 1920-talet flyttades till Lia i Innbygda har varit lite av en symbol för det gamla Tørberget. Den finns ju till och med på vykort. Samtidigt inledde Historielagene i Søre Trysil och Tørberget ett fruktansamt samarbete för att arrangera en stor skandinavisk skogfinsk helgkonferens. Frågan lyftes i arbetsgruppen och kontakter togs inom nätverket FINNSAM. Det visade sig fullt möjligt att anordna en kurs i årsringsdatering av timmerhus den sista helgen i augusti 2017. Alla historielagen på Finnskogen, Trysils Historie- og Museumslag och Norsk Skogfinsk Museum blev inbjudna. Fjorton deltagare mötte upp i Galåsens gamla skola under erfaren ledning av Torbjörn Axelsson från Björbo i Västerdalarna.

Alla Historielagene på Finnskogen var inbjudna till kursen, som hade 12 deltagare. Här visar Torbjörn Axelsson hur man kan slipa träproverna.

Som ett matlagningsprogram

Kursen blev upplagd som ett matlagningsprogram på TV, för att inte bli för lång och kostsam.

Prover togs och preparerades innan kursdagen, så att alla utbildningsmoment skulle kunna genomföras. Dagen innan tog därför kursledaren, undertecknad och Birger Nesholen (faglig leder, Norsk Skogfinsk Museum), borrhöror på två olika objekt i Innbygda. Det var inte en slump att det blev Larsstua i Lia och ett stabbur från Søndre Tørberget, som flyttades till Nordhaug 1986.

Dendrokronologi

Tekniken kallas ”dendrokronologi”. Dendro betyder trä och chronos är tid. Det är en arbetsmetod

som utvecklats och underlättats med ny teknik. Lite förenklat mäter man avståndet mellan årsringarna och jämför med tidigare tagna och säkrade prover (referenser). Det krävs minst 60 årsringar för att man ska kunna få fram säkra mätvärden. Här används tekniken i huvudsak på furu och gran. Träden växer olika mycket olika år, beroende av väder och vind. Vintern efterlämnar en smal mörk årsring, då trädet nästan inte växer. Sommaren ger en ljus ring, som kan variera avsevärt, även om det knappt är synligt för ögat. Viktigt för exaktheten är att underbarken är kvar, eftersom den visar trädets sista levnadsår. Det betyder att man med ett vant öga och bra prover, på halvåret när man kan avgöra när trädet avverkats eller dött naturligt. Provtagningen måste alltid göras från insidan av en byggnad, utsidan är uttorkad och spröd. På rundtimmer är det lättare än sneda prover på bilat timmer.

Inte så enkelt

Ringarna i gran och furu skiljer sig åt, då de trivs i olika miljöer och klimat. Även växtbetingelserna varierar inom en kommun, beroende på jordmån, fuktighet, höjdläge, marklutning och annat. Det kan också vara svårt att finna bra referenser att jämföra med. Intressant var att furustockarna från Tørberget bara hade användbara jämförelseobjekt i klimathårda Jämtland. Solør fungerade inte alls. För granen kunde både Jämtlands och Selbus referenser användas. Torbjörn Axelsson gjorde efter kursen helt nya referenskurvor för furu och gran från Tørberget, som är helt unika för Hedmark. Tyvärr skiljer klimatet sig så mycket från Trysil Elvdal, att där krävs andra referenser.

Timret på gammelstugan i Pålås, Galåsen har blivit daterat till 1833. Bilden av det ovanligt tydliga träprovet visar 70 av de 140 årsringarna.

Om man tar prover i samband med en renovering och kan kapa skivor av stockar, underlättas arbetet. Man har då möjlighet att finna fler raka mätlinjer. Här har borrhöror på 5 mm i diameter tagits ur stockarna. Dessa har limmats på en träplatta, slipats ner och scannats in på en dator. Man gör på så vis en kraftig förstoring. Bilden läggs sen in i ett mätprogram, där varje vinterring ska markeras. Den ska sen överföras till ett annat dataprogram och jämföras med referenser. Detta motsvarar släktforskningens DNA-prover, man kan få facit för trädets hela livslängd.

Träkännedom och källforskning

För att kunna utfärda ett intyg för proverna är det också en fördel om man har kännedom om byggnadsteknik, timring och källforskning. Lite förenklat kan man säga att knutar med fyrkantigt timmer brukar räknas som 1800-tal och sexkantigt som 1700-tal. Timmerhus generellt har ju byggts upp, tagits ner, flyttats och förändrats, allt efter behov. Om de flyttats är de speciellt märkta. Ibland har husen byggts om för helt andra ändamål. Sticktak, pärt, nävertak, klovar, torv och andra levande material har en begränsad livslängd, kanske 30-50 år. Bottenstockar och takbjälkar är därför ofta utbytta och reparationer gjorda, som provsvaren visade.

Om man vill säkerställa kvalitén och finna information om byggnadernas historia, är det en fördel om man försöker finna bekräftelser i olika originalkällor. Här kan man ibland se vem som ägde gården eller fåboden där byggnaden sattes upp och om den flyttats. Beskrivningar för brandförsäkringar och i skiften är ofta riktiga guldgruvor. Riksarkivets hemsida, med kyrkböcker, domböcker och mantalsslängder, är också viktiga. I Trysil kommer man långt med bygdeboka.

Stabbur och bostadshus från SøndreTørberget

Båda dessa byggnader finns med i förslaget till kulturminnesplan för Trysil kommune. Stabburet visade sig vara det äldsta och samtidigt mest svårdaterade. Ett 20-tal prover är tagna. Inhuggna årtal på byggnader visar sig ofta vara felaktiga. Ibland är de gjorda långt efter att huset byggts, med årtal som någon hört talas om. Här visade sig årtalet 1710 stämma. Denna del av SøndreTørberget ägdes då av Ole Andersen Kuosmainen, äldste son till nybrottsmannen.

Alla stockarna i första våningen är av fura och hugna mellan våren 1707 och 1709. Anledningen att så många prover togs var att timret på andra våningen inte var samtida. Det verkar som stabburet byggts på med en andra våning omkring 1770, med granstockar som avverkats strax innan. Dessutom har man bytt tak flera gånger. Åsarna på det nuvarande är ditsatta omkring 1847. De flesta furustockarna hade omkring 170 årsringar och hade börjat växa när reformationen svepte över Norge.

Bostadshuset Larstua i Lia hade andra utmaningar, efter en brand. Hantverkare hade bilat av soten från de drabbade stockarna, vilket omöjliggjorde datering. På loftet fanns det däremot rundstockar med underbarken kvar. Dessa visade sig alla ha avverkats 1746 och 1747. Några av stockarna innehöll uppemot 220 årsringar. Ole Andersens son Per levde då, men det var barnbarnet Kersti och hennes man som

byggde huset. Den förste, Anders Mattisen Suuroinen från Flisberget, är den trolige, men han dog redan 1751. Den andre, Lars Olsson Kaikelainen från Kindsjön i Södra Finnskoga, har gården fått sitt namn efter. Han var den förste Lars i Tørberget och drev gården framgångsrikt under mer än 30 år.

Prästen Smith skrev 1784 att finnarna i Trysil inte bodde i rökstugor längre. Det har spekulerats i varför, eftersom de längre söderut på Finnskogen gjorde det vid samma tid. Eftersom de flesta blev selveiere 1726 och de i Vestre Trysil hade börjat tjäna pengar på skogen tidigare än andra Tryslinger, var det troligen ett sätt att visa sitt välstånd, när man byggde i s.k. Akershusisk stil.

Utöver dessa är fjøset i Larsgarden, med sexkantiga knutar, daterat till 1913. Tänk vad utseendet kan bidra.

Det gamla bostadshuset i Eljas, Nordre Tørberget härrör sig från 1860-talet, men har troligen fått en tillbyggnad tio år senare.

Ett svårdaterat objekt är det nedmonterade stabburet som flyttats till Eljas från en äldre nabogård. Flertalet av dom undersökta stockarna visar 1734 som avverkningsår. Timmer från 1690, 1706 och 1847 finns också, men det är omöjligt att försöka reda ut var de har suttit och om dom är ursprungliga. Då som nu tog man det bästa man hade tillgång till.

Bygt 1737

I Storsvea har ett stort antal prover tagits i låver, med fjøs och stall, både på nybyggerplatsen Bakken och nabogården "derSø". Trond Bredal har bidragit med sin lokalkännedom.

I grenda var det finnar från svenska sidan som slog sig ner. De var gifta med kvinnor från Tørberget.

På Bakken var den stora låven överraskande enhetlig byggd. Alla undersökta stockar var av gran och avverkade mellan 1793 och 1795. Det måste ha

Inskriptionen på låven, "DerSø" i Storsvea är inte ursprunglig. Granstocken visade sig vara nästan 60 år yngre och avverkad vintern 1794/95.

varit ett stort och omfattande byggprojekt. Ett par stockar från 1800-talets sista halva noterades också, men härrör sig från tillbyggnader, bland annat stallet. Bostadshuset ska provtas senare.

Eftersom grannen som byggde ”der sø” var 50 år yngre och född 1785, var det lite överraskande att kärnan av läven även där hade samtida inslag. I en av dom mellersta delarna fann vi efter mycket letande en omtalad stock, med inhuggningen ”Bygt 1737”, på en yttervägg mitt i byggnaden. Stocken kan tydligt dateras till 1794 mot referens från Selbu. Resterande delar är byggda i flera omgångar, ingen enhetlig ålder kan hittas på timret. Stockar finns från alla decennier mellan 1837 och 1874.

I nordøstra delen av jordet på Bakken fann vi av en slump en förfallen smedja, där bara resterna av en timmerknut fanns kvar. Proverna såg bedrövliga ut, men Torbjörn Axelsson lyckades datera den åt oss. Här var det referenser från Västerdalarna som stämde bäst och gav säkert utslag på 1884. Ole Martin Norderhaugs morfar var den siste som använde den.

Ett gammalt bostadshus på Høljenese (Svea) har daterats till tiden för gårdens ägarbyte vid mitten av 1870-talet.

Historien till Stein Magne Hanstads stabbur på Olas i Varaholla är ovanligt väl dokumenterad. En väggstock överraskade och var 45 år äldre än traditionen. En stock i innertaket är ännu äldre.

Äldsta på Trysil Finnskog

Stabburet på Olas (Vestre Nyhuus) i Varaholla är föredömligt dokumenterat. 1984 upprättades en tavla över den historia man kände. Det ska ha uppförts 1790 och sen flyttats tre gånger inom samma egen-dom, senast 1955.

Byggnaden är väl bevarad och utseendet präglat av sin ålder. Byggnaden har trots det ett dolt förflutet. Kanske byggdes den inte 1790, utan flyttades. Kanske vittnar det också om det Trysilboka säger, att en sæter kan ha funnits på platsen innan bosättningen 1722. Det är också möjligt att årtalet stämmer, men att stabburet blev byggt av torr-fura. Idag är bara

två stockar årsringsdaterade, men den ena visar av-verkningsåret 1746 och den andra 1698. Det är långt tidigare än den muntliga traditionen säger och i det ena fallet 24 år före den kända fasta bosättningen. I vilket fall är stabburet den äldsta kända byggnaden som står kvar på Trysil finnskog.

Datering av en løe, flyttad från övre Varådalen, har helt misslyckats då lämpliga referenser inte verkar finnas.

Ett föredömligt upprustnings- och återställnings-projekt pågår i Eriks (Østre Nyhuus), Varaholla. Ågarna som också deltog på den beskrivna kursen 2017, har daterat sina egna byggnader.

Grønaset

I anslutning till planering av 350-års jubileum för Trysil Finnskog, har det också gjorts en datering av torkbastun på Solbakken. För sina höga otröskade rågband använde finnarna höga rior att torka i, men för tröskad bygg och lin användes samma typ av torkbastu som de skandinaviska bönderna hade. På Grønaset finns namnet Tørkhusåkra bevarat. Bastun har också en rekonstruerad ugn. Väggarna bär en kraftig prägel av sot och värme. Träproverna från timret längst ner på sidoväggarna, som inte var för uttorkade, anger åldern till sent 1850-tal.

Inför jubileumsåret har Anno Museum förnyat sin fasta utställning i fjøset på Solbakken som nu har tema ”Skogfinner”.

Bo Hansson

Källor:

”Trysil Finnskog – de førstegenerasjonene” (Trysil 2020)

FINNSAM: www.finnsam.org

Torbjörn Axelsson: <http://taxelsson.se/dendro/>

**... För dig som är intresserad av
skogsfinsk kultur och historia....**

www.finnsam.org